

Sat Povijesti

1

ANTE BIRIN

JELENA JAKOVLJEVIĆ

TOMISLAV ŠARLIJA

Udžbenik iz Povijesti za **prvi razred**
četverogodišnjih strukovnih škola

Draga učenice, dragi učenice!

Sat povijesti 1 prvi je od triju udžbenika koji će te pratiti na putu tvog srednjoškolskog obrazovanja. Tako ćeš se susresti s hrvatskom povijesti od ranog srednjeg vijeka do hrvatske povijesti u ranom novom vijeku u kontekstu europske povijesti. Proširit ćeš svoje znanje o najnovijim počecima nacionalne povijesti, upoznati ljude koji su živjeli ispred svog vremena, prekrasne građevine po kojima je tvoja domovina prepoznata u svijetu, nove tehnologije prošlog vremena koje su bile zalog razvoja civilizacije današnjeg vremena.

Kako bismo nastavne sadržaje upotpunili dodatnim zanimljivostima, pripremili smo za tebe digitalnu inačicu udžbenika na platformi mozaBook. Uz bogatstvo digitalnih sadržaja moći ćeš doživjeti poznate građevine i umjetnička djela u trodimenzionalnom obliku, kao i virtualnu šetnju povijesnim gradovima. Kretanje vojski i njihovu strategiju u poznatim bitkama predočit će ti animirani isječci, a kreativni testovi i kvizovi pomoći će ti u lakšem ponavljanju gradiva.

U vremenu otvorenih granica, brzih informacija i inovacija želimo ti uspješno svladavanje svih izazova na svakodnevnoj pozornici života!

Tvoji autori

Nastavne teme podijeljene su u više nastavnih jedinica. Svaka započinje uvodom. **Prijetimo se** kako bi ponovili sadržaj iz osnovne škole.

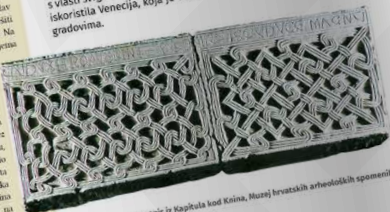
KRALJEVSTVO HRVATSKE I DALMACIJE

Držislav – „kralj Dalmacije i Hrvatske“

Držislav – „kralj Dalmacije i Hrvatske“

Za vladavine Stjepana Držislava (970. – 997.) most Kraljevska bila je u potpunosti obnovljena. Vodeći aktivna vanjsku politiku, pomagao je Bizantu u prvu bugarsku zloglasnu vojsku koju je branitski car dodijelio naokupljanje kraljevske časti te mu je povjerio upravu nad celom dalmatinskim granicom. Držislav je bio prvi hrvatski kralj za kojeg znamo da je dobio svoju krunu, Osim što je ujedno bio i prvi vladar koji je nosio titulu kralja Dalmacije i Hrvatske.

Prijetnja koju je sa sobom nosilo neriješeno pitanje naslijeđivanja kraljevine Držislav je nastojao dopuniti tako što je za života za svrhu naslijeđivanja kraljevine odredio najstarijeg sina Svetoslava. Unatoč tomu, nakon Svetoslava prijestolje drži smislo je do novih unutarimih nemira, kada je Svetoslava sa vlasti svrgnula dvojica mlađe braće – krešimir II. i gojslav. Te je nemire iskoristila Venecija, koja je 1000. godine prvi put ovladala dalmatinskim gradovima.

Držislavov natpis iz Kapitula kod Knina, Muzej hrvatskih arheoloških spomenika

UMIETNOST I KULTURA
KROZ POVIJEST
/ Držislavov natpis
Kapitula kod Knina

Imajući u vidu prijestolne sukobe u prethodnom razdoblju, Državni je tajnik za životu nastojao riješiti pitanje nasljedstva prijestolja. Na to su napuše natpis na dvjema kamentirni pločama, koje su bile dio srednjovjekovnog ambona (propovedaništa) Katedralnog na lokalitetu Kapitul kod Knina. Trebala su prenijeti da natpis, čije su izvjesti kao Svevinari, knez Ivinice, u vrijeme Državine, uštog kuzar. To bi značilo da je Državni taj za života de knezavlara i nasljednika sredio najprijepi sina Stečionava pokonjavati na taj način spremiti munitu i tvrđenja oko prijestolja tako svoje stvari.

DRUŠTVO I GOSPODARSTVO

KROZ POVIJEST / Napredak u 11. stoljeću

[illegible]

tin gospodarskih promjena tijekom 11. stoljeća poklapa se s vladavinom dvojice hrvatskih vladara – Petra Kresimira IV. i Dmitra Zvonimira.

**Lik hrvatskog dostojanstvenika iz
Biskupije kod Knina**
Ovaj ulomak iz 11. stoljeća dio je
kamenne prozorske reljefne iz crkve
sv. Marije u Biskupiji kod Knina.
Izobrazuje je jedan od najranijih
primjera predstave ljudskog lika u
starohrvatskoj umjetnosti.

Naše dalmatinsko more

[illegible]

Vjekoslav Parać: „Brodovlje Petra Krešimira IV.“

SREDIŠNJI TEKST UDŽBENIKA

Središnji tekst udžbenika podijeljen je na kraće odjeljke, koji prate kronološki tijek povijesnih procesa

DOMENE U POVIJESTI

Društvo i gospodarstvo,
Umjetnost i kultura i
Znanost i tehnologija
dodatne su rubrike
koje kroz udžbenik daju
mnoštvo zanimljivosti

Kraljevstvo Hrvatske
i Dalmacije

- Koja je područja osvojio Petar Krešimir IV?
- Na zemljovidu je posebno istaknuto područje protureformnog pokreta. Koje je to područje? Istraži kako je to pokret bio.

Zvonimir – kralj hrvatski

Zvonimir – kralj hrvatski

Kralja Petra Krešimira IV. naslijedio je na prijestolju njegov ban Omatar Zvonimir (1076. – 1099.). Rodio se u vezi s mađarskom kraljicom Arpadovcima – njegova žena Jelena bila je sestra mađarskog kralja – otvorio su Zvonimiru put prema prijestolju. Da bi dobio polozaj, Zvonimir je nastojao zadobiti i potporu novog pape, koji mu je 1076. – 1083.). Prigodu da mu ispomože dala Grgru nije kanio pri imaju pravo postavljanje svjetovne vlasti. Početkom listopada 1076. stigao je u papaz papu izaslanik Gebizon, koji mu je tom prigodom donio i darove. Gebizon je u Solinu. Zvonimir je tom prigodom darove – te su mu simboli kraljevske vlasti – simbolizirali darove sa strane.

Prijestolni sukobi – dolazak nove dinastije, tako

Kako Zvonimir iz sebe nije ostavio živećeg muškog nasljednika, tako je prijestolje nakon njegove smrti pripalo Stjepanu II. (1089. – 1091.), nećaku Petra Krešimira IV. i jedinom preostalom muškome članu dinastije Trpimirovića. Nakon povlačenja iz političkog života Stjepan je godinama živio u jednom spitskom samostanu te se po stupanju na prijestolje nije uspio nametnuti oslijenim velikašima. Njegova se vlast osjećala tek u priobalnim dijelovima kraljevstva.

Činjenica da ni Stjepan, poput svojih prethodnika, iz sebe nije ostavio nasljednika otvorila je pitanje izbora novog vladara. Najboljniji zakoniti nasljednik Stjepana bio je Arpadovići, koji su smatrali da označavaju početak desetogodišnjeg razdoblja prijestolnih borbi. Njegov pretendent na ispravnijem prijestolju bio je u vojnom pohodu zauzeo prostor na koji su imali pravo temeljem rodbinskih veza s kraljem Zvonimirom. Njegov namjeru zauzimanja prostora južno od Kupe završio je neuspjehom između Save i Drave i organizirao je u njemu mađarsku vlast. Čije se jer se morao vratiti zbog napada naroda Kumana na Ugarsku. Nedugo potom kraljem se proglasio grof Koluman. Njegova sjedište nalazilo se u kraljevskom gradu Kninu. Njegova vojska mađarskog kralja Kolumana, ostavila je smrt u bitki kod Grozda (1091.), kada ga je porazila vojska Arpadovića bez suparnika u borbi za prijestolje. Unatoč tomu hrvatsko je plemstvo nastavilo pružati otpor Mađarima pa je Koluman tek pet godina kasnije, postigavši dogovor s Hrvatima, u kraljevskom gradu Biogradu Hrvatska ušla u državnu zajednicu s Ugarskom.

Plak kralja Ladislava II. St., Risača zagrebačke katedrale

Onon tvekvat: „Smrt Petra Svčića“ 1091.
Mjesto pogibije kralja Petra Svčića 1091. do danas je ostalo poznato kao Petrova gora.

Hrvatska u doba borbi za prijestolje

• Izradi vremensku crtu te kronološki slijedom predstaviti događaje prikazane na zemljovidu.

• Zašto je grad Biograd posebnom oznakom istaknut u odnosu na ostale gradove na zemljovidu?

• područje pod vlašću kralja Petra

• područje pod vlašću hercega Almoša

• pohodi Ladislava Arpadovića

• pohodi Kolumana Arpadovića

• smjer kretanja Petra Svčića

• bizantski posjed

NAPRAVIMO SAŽETAK

Opisi vanjsku politiku Stjepana Držislava. Kako je takva politika utjecala na njegov politički položaj?

Objasni u čemu je važnost Držislavova natpisa s Kapitula kod Knina.

Je li Držislav bio uspješan u svojim nastojanjima da spriječi prijestolne sukobe nakon svoje smrti? Objasni.

Navedi posljedice nemira nakon Držislavove smrti.

Argumentiraj tvrdnju da je u 11. stoljeću došlo do gospodarskog procvata u Hrvatskoj. Navedi i konkretan primjer.

Navedi dva načina na koje su se bogatili pojedinci u srednjovjekovnoj hrvatskoj državi.

Protumači kako je bila politika Petra Krešimira IV. prema dalmatinskim gradovima. Precipijeni što je takva politika mogla značiti za dalmatinske gradove.

I za njihov odnos prema hrvatskoj državi.

Izradi preglednu usporednu tablicu te u njoj navedi dva saveznika Dmitra Zvonimira i razloge zbog kojih su ga oni podržavali.

Opisi kako je tekla krunidba kralja Zvonimira. U čemu je značenje Bačanske ploče s povijesnoga gledišta?

Opisi stanje u kraljevstvu hrvatske i Dalmacije nakon Zvonimirove smrti.

Na što su se pozivali Arpadovići u borbi za hrvatsko prijestolje?

Navedi posljedice vojnog pohoda Ladislava Arpadovića protiv Hrvatske.

Što je za hrvatsku značilo krunjenje Kolumana Arpadovića za hrvatskog kralja?

MALI I VELIKI PROJEKTI

Izrada i digitalni prikaz crte predstave nekog od likova nastupa (sv. Marko, sv. Zdravko, sv. Kriševan) na njihovom značenju na polju gotičnosti, kulture i umjetnosti.

TUMAČIMO ZEMLJOVID

Kartografski materijal pruža sve relevantne procese i događaje te ih stavlja u kontekst prostora na kojem su se dogodili. Zemljovid prate i odgovarajuća pitanja za dublju analizu

VREDNOVANJE

NAPRAVIMO SAŽETAK

MALI I VELIKI PROJEKTI

Na kraju svake nastavne teme nalaze se dvije metodičke rubrike **Napravimo sažetak** i **Veliki i mali projekti** koji će pomoći u ponavljanju i uvježbavanju nastavnih sadržaja

TUMAČIMO ZEMLJOVID

ZNAMENITE OSOBE KROZ POVIJEST

Papa Gregor VII. (1073. – 1085.) Kao benediktinski redovnik postao svetom i uticajnom osobom je bio u francuskom samostanu Cluny. Tamo je razvijao reformu crkve, koji je nastojao povratiti koruptivne reforme svetog Klementa. Stigao je 1073. na papinskoj sednici u matičnoj crkvi u Rimu. Pokušao je reformirati crkvu u Rimu, ali je papa Gregor VII. se je nastavio baviti reformom u Rimu, ali je papa Gregor VII. se je nastavio baviti reformom u Rimu, ali je papa Gregor VII. se je nastavio baviti reformom u Rimu.

Priklad papu Gregora VII. u rimskoj katedrali sv. Petra izvan zidina

ČITAMO PROŠLOST

Zvonimirova krunidbena zavjerenica

Zvonimirova krunidbena zavjerenica je bila jedna od najvažnijih događaja u hrvatskoj povijesti. Zvonimirova krunidbena zavjerenica je bila jedna od najvažnijih događaja u hrvatskoj povijesti. Zvonimirova krunidbena zavjerenica je bila jedna od najvažnijih događaja u hrvatskoj povijesti.

ZNAMENITE OSOBE KROZ POVIJEST

Rubrika koja na zanimljiv prikazuje način donosi priču o životima koji su obilježili neko razdoblje prošlosti

ČITAMO PROŠLOST

Rad s povijesnim izvorima nudi cijeli niz povijesnih vrela, s pitanjima i zadacima usmjerenim na istraživačku aktivnost

HRVATSKA U RANOM SREDNJEM VIJEKU

poč.
7. st.

Rođenje nove
religije – islama

800.

Karlo Veliki
okrunjen za cara

812.

Mir u Aachenu

852.

Trpimirova
darovnica

879.

**Branimir –
priznanje neovis-
nosti hrvatskih
vladara**

925.

**Tomislav – kralj
Hrvata**

925.
/ 928.

**Crkveni sabori u
Splitu**

1097.

**Bitka
kod Gvozda**

1100.

Bašćanska ploča

1. **POVIJEST, VRIJEME, PROSTOR**
2. **RAĐANJE SREDNJOVJEKOVNE EUROPE**
3. **DOLAZAK HRVATA I NJIHOVO POKRŠTAVANJE**
4. **HRVATSKA – OD KNEŽEVINA DO KRALJEVSTVA**
5. **KRALJEVSTVO HRVATSKE I DALMACIJE**
6. **DOBA NARODNIH VLADARA U PISMENOSTI, KULTURI I UMJETNOSTI**

1.

POVIJEST, VRIJEME, PROSTOR

▲ Grčka vaza – materijalni povijesni izvor

Što je Povijest?

Povijest je znanost koja istražuje, proučava i tumači prošlost ljudi od najstarijih vremena do danas. Sve ono što se dogodilo prije ovog trenutka pripadaju prošlosti, uključujući i vaše rođenje, odrastanje, polazak u osnovnu i upis u srednju školu. Istraživanjem prošlosti bave se povjesničari – znanstvenici koji na temelju različitih izvora donose zaključke te pišu povijesne radove i knjige. Neka su od temeljnih pitanja na koja povjesničari nastoje odgovoriti – zašto se nešto dogodilo, kako se nešto događalo i kakve je posljedice to ostavilo na daljnji tijek prošlosti. Drugim riječima, povjesničari pokušavaju odrediti uzroke, tijek i posljedice povijesnih događaja i procesa. U povijesnoj je znanosti najvažnije uspostaviti ispravan kronološki slijed događanja, odrediti prostor na kojem se ona zbivaju, ali i prepoznati ono što ostaje isto (kontinuiteti) i ono što se mijenja.

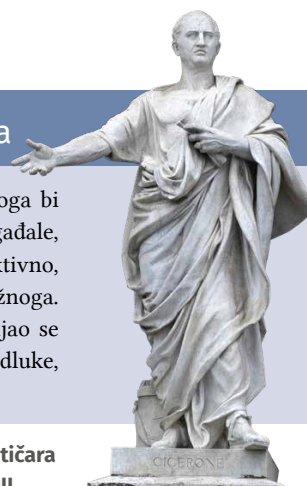
Razlikujemo opću povijest – koja istražuje povezanost događaja i procesa na svjetskoj razini – i nacionalnu povijest – koja se bavi prošlošću samo jednog naroda. Pritom je vrlo važno pronaći povezanost događaja iz nacionalne prošlosti sa zbivanjima u bližem ili daljem okružju. Povjesničari istražuju različita područja povijesnih zbivanja – politiku, društvo, gospodarstvo, znanost, tehnologiju, religiju – među kojima uspostavljaju veze i odnose kako bi povijesna priča koju će ispričati bila što potpunija.

ZNANOST I TEHNOLOGIJA

KROZ POVIJEST / Povijest je učiteljica života

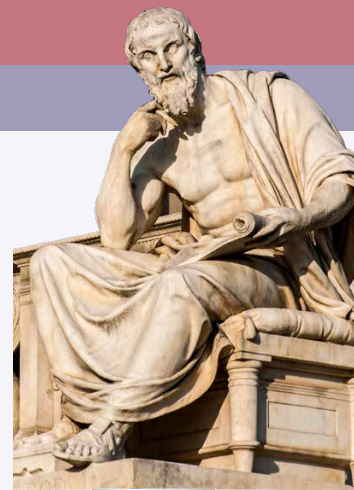
Prije više od dvije tisuće godina rimski govornik Ciceron zapisao je da je povijest učiteljica života. Stoga bi nam ona trebala biti putokaz da učimo na iskustvima iz prošlosti, da ne ponavljamo greške koje su se događale, odnosno da iz prošlosti prihvaćamo i iskoristimo samo ono dobro i vrijedno. Povijest učimo da bismo objektivno, cjelovito i istinito tumačili povijesne događaje, kritički o njima razmišljali i naučili razlikovati važno od nevažnoga. Razumijevanje sadašnjosti polazi od sagledavanja prošlosti jer je svijet u kojem živimo nastajao i razvijao se davno prije nas. Zato je vrlo važno poznavati prošlost kako bismo u sadašnjosti mogli donositi ispravne odluke, koje će stvoriti ugodniju budućnost za nas i naše potomke.

► Statua rimskog govornika i političara Cicerona ispred Palače pravde u Rimu

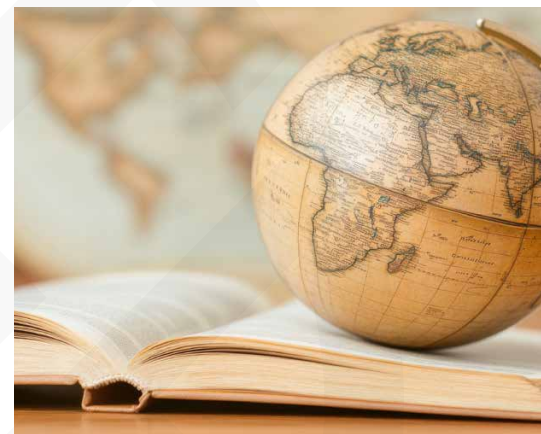
Herodot (490. pr. Kr. – 430. pr. Kr.) Rođen je u bogatoj plemićkoj obitelji u Halikarnasu, jednoj od grčkih kolonija u Maloj Aziji. Njegova je obitelj nakon političkih sukoba prognana iz Halikarnasa te odlazi na otok Sam u Egejskom moru. To će biti i polazišna točka odakle se Herodot otisnuo na svoja duga putovanja velikim prostranstvima od Male Azije i otoka u Egejskom moru, preko Perzije i obala Crnog mora do Egipta i današnje Libije. Njegovi zapisi s tih putovanja uobličeni su u djelu *Povijest (Historia)*, a u njemu Herodot opisuje područja koja je prošao, svakodnevni život, običaje i povijest naroda koje je upoznao te donosi mnoštvo anegdota i zanimljivih priča. S obzirom na važnost i opširnost njegova djela te činjenicu da je on prvi koji se bavio takvom vrstom zapisa, Herodota obično smatramo prvim poznatim povjesničarem, a rimski govornik Ciceron nazvao ga je *ocem povijesti*.

Statua Herodota ispred austrijskog parlamenta u Beču

Povijest kao nastavni predmet

Povijest kao nastavni predmet primjenjuje prilagođene i metodički oblikovane nastavne sadržaje, rađene na temelju saznanja i dosega povijesne znanosti. Oni uključuju tekstove, povijesne izvore, zemljovide, ali i druge materijale, posebno one audio-vizualne. Radom na takvim sadržajima učenici prepoznaju ključne povijesne koncepte, kritički promišljaju o povijesnim događajima, osobama i procesima te stvaraju vlastite zaključke i stavove o njima. Pritom uočavaju različite perspektive i interpretacije događaja te različite kontekste u kojima se povijesni događaji pojavljuju. Istodobno stvaraju vlastitu povijesnu naraciju, pri čemu razvijaju verbalne vještine nužne za učinkovito funkcioniranje u društvu. Razumijevanjem složenosti povijesnih procesa učenici postaju svjesni njihovih veza sa zbivanjima u suvremenom svijetu. Jedna je od temeljnih postavki Povijesti kao nastavnog predmeta i osvještavanje različitih vrsta identiteta, prije svega nacionalnih i kulturoloških, kao i potreba uvažavanja i očuvanja različitosti.

Povijesni izvori

Organizirani posjet učenika muzeju

Povijesnim izvorima ili vrelima nazivamo sve ostatke iz prošlosti na temelju kojih povjesničari znanstvenim metodama utvrđuju tijek prošlih zbivanja. Istražujući, potrebno je razmotriti i usporediti različite povijesne izvore te utvrditi njihovu vjerodostojnost. Za razdoblja prije izuma pisma dostupni su isključivo materijalni povijesni izvori koje otkrivaju arheolozi tijekom iskapanja. Izum pisma oko 3500. prije Krista omogućio je zapisivanje događaja iz čovjekove prošlosti, čime su ti događaji ostali sačuvani za buduće naraštaje. Pisana vrela u velikoj su mjeri olakšala povijesna istraživanja, kao i ostatci različitih slikovnih materijala iz kasnijih razdoblja te zvučnih zapisa i videozapisa iz novijeg doba. Posebno oprezni istraživači moraju biti s usmenom predajom – pričama, legendama ili mitovima koji se usmenim putem prenose iz naraštaja u naraštaj. Oni su, naime, podložni promjenama, koje im nakon određenog razdoblja mogu u velikoj mjeri izobličiti prvobitni sadržaj. Osim već spomenutom arheologijom povjesničari se služe i pomoćnim povijesnim znanostima, posebno diplomatikom, epigrafijom, numizmatikom, kronologijom i dr.

POVIJESNI IZVORI	PRIMJER	GDJE SE ČUVAJU
materijalni	građevine, oružje, oruđe, novac, nakit...	muzeji
pisani	dokumenti, zakoni, povelje, natpisi, pisma, novine...	arhivi, knjižnice
slikovni	slike, fotografije, filmske i digitalne snimke	galerije, fonoteke
zvukovni	audio- i videozapisi na različitim medijima (magnetofonske vrpce, gramofonske ploče, kasete, CD, DVD, razni moderni uređaji)	filMOTEKE, fonoteke
usmena predaja	priče, legende, mitovi, bajk	usmeno prenošenje

ČITAMO
PROŠLOST

O prvim arheološkim otkrićima jedan je rimski trgovac ovako pisao:

Nije bilo lako pomaknuti poklopac. Napokon se podigao. Stajao je nakošen, a zatim je, onako težak, pao na drugu stranu. To što se tada dogodilo nikada nisam zaboravio. Nosit ću to pred očima sve do smrti. U sarkofagu je počivalo tijelo mladog ratnika u ratnoj opremi: kaciga, koplje, štit i štitnici za koljena. Nisam vidio kostur, vidio sam njegovo tijelo. Udovi su mu bili sačuvani, tijelo ukočeno i ispruženo, kao da je tek maloprije položen u grob. I odjednom, sve se raspalo pod svjetlom luči (...) U dodiru sa zrakom, tijelo, stoljećima netaknuto, pretvorilo se u prah (...)

C. W. Ceram, Bogovi, grobovi, znanstvenici (Zagreb: CID-NOVA, 2004.), 31.

1. U izvoru se spominju neki materijalni izvori. Uoči ih i izdvoji iz teksta.
2. Što možemo zaključiti temeljem tih materijalnih izvora?

Računanje vremena

Prateći kretanje Sunca, Mjeseca i ostalih nebeskih tijela, ljudi su već u prapovijesno doba bili svjesni protoka dana, mjeseci i godina. Dokaze za to, između ostaloga, pronalazimo i na keramičkoj posudi iz Vinkovaca za koju se vjeruje da je prvi europski kalendar. Na njoj su tako prikazani položaji nebeskih tijela u različitim godišnjim dobima. U nedostatku pisanih izvora nije nam poznato jesu li u prapovijesti brojili i same godine. Dokaze za to pronalazimo u starom vijeku, pri čemu uočavamo da su različiti narodi računali godine na različite načine. Tako su Grci za prvu godinu uzimali 776. pr. Krista, kada su održane prve Olimpijske igre, a Rimljani 753. pr. Krista, kada je prema predaji osnovan grad Rim. Najveći dio suvremenog svijeta prihvatio je kršćansku eru, odnosno računanje godina od rođenja Isusa Krista. U povijesnoj znanosti i nastavi povijesti od temeljnog je značaja pratiti kronološki slijed povijesnih događaja i procesa. Time se bavi i pomoćna povijesna znanost kronologija.

Posuda vučedolske kulture iz Vinkovaca s prikazom zvijezda Oriona

MUSLIMANSKA ERA
hidžra, Muhamedova
seoba iz Meke u Medinu

622.
poslije
Krista

KRŠĆANSKA ERA
rođenje Isusa
Krista

0.

3761.
pr. Kr.

ŽIDOVSKA ERA
postanak svijeta
prema židovskoj
predaji

776.
pr. Kr.

GRČKA ERA
prve Olimpijske
igre

753.
pr. Kr.

RIMSKA ERA
osnutak Rima

Prostor – veza povijesti i geografije

Svi povijesni događaji i procesi vezani su uz određeni geografski prostor. Geografska obilježja određenog područja i njegove veze s drugim područjima u velikoj su mjeri utjecala na povijesni tijek. Stoga su pri istraživanju povijesti vrlo važna znanja iz geografije, u prvom redu poznavanje zemljovida, koji

nam olakšavaju lociranje i tumačenje povijesnih zbivanja. U povijesti se zato služimo povijesnim zemljovidima. Oni nam pokazuju različite promjene, prije svega one vezane uz granice, ali i vojne pohode, migracije stanovništva, kulturne i gospodarske promjene. Na taj način znatno nam olakšavaju donošenje zaključaka, određivanje veza i odnosa među događajima, utvrđivanje uzroka i posljedica, ali i različitih geografskih perspektiva u kojima su se događaji zbivali. Zbirka geografskih ili povijesnih zemljovida naziva se atlas, prema Atlasu iz grčke mitologije.

Geografski i povijesni zemljovid

NAPRAVIMO SAŽETAK

- Što je povijest?
- Tko su povjesničari?
- Navedi što je sve važno u povijesnom istraživanju.
- Objasni razliku između opće i nacionalne povijesti.
- Iznesi i argumentiraj svoj stav o tvrdnji da je *povijest učiteljica života*.
- Objasni koji su razlozi da je Ciceron nazvao Herodota ocem povijesti.
- Objasni razliku između povijesne znanosti i Povijesti kao nastavnog predmeta.
- Izdvoji vrste povijesnih izvora. Za svaki od njih navedi nekoliko primjera.
- Zbog čega istraživači moraju biti oprezni s usmenom predajom?
- U čemu je važnost posude iz Vinkovaca s prikazom nebeskih tijela?
- Navedi različite načine računanja godina tijekom povijesti. Poredaj ih kronološkim slijedom.
- Što je kronologija?
- Objasni zbog čega su u nastavi Povijesti važna znanja iz geografije.
- Geografski i povijesni zemljovid

MALI I VELIKI PROJEKTI

- Izradi vremensku crtu te na njoj označi najvažnije događaje iz svog života. Pazi na kronološki slijed događaja.
- Genealogija je pomoćna povijesna znanost koja proučava obiteljska stabla. Istraži povijest svoje obitelji i izradi obiteljsko stablo.

2.

RAĐANJE SREDNJOVJEKOVNE EUROPE

PRISJETIMO SE!

- Na vrhuncu moći Rimsko Carstvo prostire se od Britanije na zapadu do Mezopotamije na istoku.
- Od 3. stoljeća Rimsko Carstvo potresa velika gospodarska kriza.
- Rimljani u hrvatske krajeve donose pismenost i gradsku kulturu.

Srednji vijek i njegova razdioba

Razdjelnicom između starog i srednjeg vijeka obično se uzima 476. godina, kada se germanski vojskovođa Odoakar proglasio kraljem Germana u Italiji, što je označilo kraj Zapadnog Rimskog Carstva. Tako je započelo tisućugodišnje razdoblje srednjeg vijeka, čijim se krajem smatra otkriće Amerike 1492. Zbog njegova dugog trajanja srednji vijek dijelimo na rani srednji vijek (koji traje do 11. stoljeća) te na kasni srednji vijek (nakon 11. stoljeća). Za razliku od ranog srednjeg vijeka – koji obilježava zastoj u gospodarskom, društvenom i kulturnom razvoju – kasni srednji vijek donosi uzlet europskog kontinenta te obnovu i razvoj europskih gradova. Nazivom *srednji vijek*, koji je nastao tek u 15. stoljeću, renesansni su mislioci nastojali označiti razdoblje između kraja antike i njihova doba. Zbog činjenice da su renesansni mislioci to razdoblje između kraja antike i vremena u kojem su živjeli smatrali barbarskim i nazadnim, srednjem se vijeku sve do danas često neopravdano pridaju negativna značenja.

↑ Germanski ratnik

476.

1000.

1492.

Rimsko-germanska kraljevstva

✓ **Vizigotska crkva**
San Pedro de la Nave
Smještena u Campilli, u španjolskoj pokrajini Zamori, predstavlja jedan od posljednjih primjera vizigotskog graditeljstva prije arapskog zauzimanja Pirenejskog poluotoka.

Nakon propasti Zapadnog Rimskog Carstva na njegovu su području različiti germanski narodi, formirali svoje države. Iako su bili relativno malobrojni Germani su zahvaljujući svojoj vojnoj moći u rukama držali političku vlast. S obzirom da su do tada živjeli nomadskim životom, ne zadržavajući se dugo vremena na nekom području, nisu imali iskustva u upavljanju državom. Stoga su sve poslove vezane uz upravu prepustili rimskoj **aristokraciji** koja je u tome imala velika iskustva. Kako su nove germanske države počivale na rimskim temeljima nazivamo ih rimsko-germanska kraljevstva.

Baš kao i u doba Rimskog Carstva središte gospodarskih aktivnosti i dalje je bilo Sredozemlje preko kojeg se odvijala iznimno živa trgovina. Takvo će stanje potrajati sve do arapskog osvajanja Sredozemlja u 8. stoljeću, nakon čega će se težište političkih i gospodarskih aktivnosti premjestiti duboko u unutrašnjost europskog kontinenta.

Nova germanska kraljevstva karakterizirala je politička nestabilnost, što je doводilo do njihova brzog nestanka i do formiranja novih država. Izuzetak je bila Franačka, koja će prerasti u moćno Carstvo te do početka 9. stoljeća zavladati velikim dijelovima nekadašnjeg Zapadnog Rimskog Carstva. U isto vrijeme dok su se na europskom Zapadu formirala germanska kraljevstva, na Istoku se i dalje razvijalo Istočno Rimsko Carstvo sa sjedištem u Carigradu.

Rimsko-germanska kraljevstva

- Koja su rimsko-germanska kraljevstva prikazana na zemljovidu?
- Istraži, koji su vladari vladali njima u prikazanom razdoblju. Izradi plakat o njima.

■ Kraljevstvo Burgunda
■ Kraljevstvo Sveva

Franci se šire u doba Merovinga

Franci su germanski narod, koji je prvobitno živio u južnoj Belgiji i sjevernoj Francuskoj. Kao rimski saveznici oni su se sredinom 4. stoljeća naselili na području Rimskog Carstva, a od početka 5. stoljeća na čelu im se nalazila dinastija Merovinga, nazvana tako po vladaru Meroveju. Pod vodstvom Klodviga Franci su krajem 5. i početkom 6. stoljeća svoju državu proširili sve do Pireneja na jugu. Zbog prijestolnih sukoba franačka je država nakon Klodviga slabila, a sve su više jačali majordomi – upravitelji kraljeva dvora. Sami franački vladari u tom su razdoblju postali igračke u njihovim rukama. Posebno moćan majordom bio je Pipin Mali, kojega je papa 751. okrunio za kralja. Taj događaj označio je promjenu dinastija na franačkom prijestolju, budući da je dinastiju Merovinga na vlasti naslijedila dinastija Karolinga, nazvana tako prema Pipinovom ocu Karlu Martelu. Istodobno, bio je to i početak približavanja pape franačkim vladarima.

Klodvigovo obraćenje

Prihvativši kršćanstvo na nagovor supruge Klotilde, Klodvig ojačao veze između svojih rimskih podanika i franačkih osvajača.

Franačko Carstvo Karla Velikog

Pipinov sin i nasljednik Karlo (768. – 814.) vodio je niz osvajачkih ratova u kojima je zauzeo veliki dio nekadašnjeg Zapadnog Rimskog Carstva, što mu je priskrbilo i nadimak Veliki i epitet najmoćnijeg vladara europskog ranosrednjovjekovlja. Svoju moć Karlo Veliki još je više osnažio na Božić 800. godine, kada ga je papa Lav III. u bazilici sv. Petra u Rimu okrunio za cara. Tom prilikom Karlo je uzeo titulu *imperatora i augustusa*, kojom je želio naglasiti da je on zakoniti nasljednik rimskih careva. To je izazvalo reakciju bizantskog cara, koji je smatrao da carska titula pripada isključivo njemu, što je dovelo do šestogodišnjeg bizantsko-franačkog rata. On je završio Mirom u Aachenu 812., kojim je Bizant morao priznati Karlu Velikom carsku titulu. Moćno carstvo, koje je Karlo ostavio svojim nasljednicima, uskoro je utonulo u razdoblje unutarnjih sukoba i nereda. Oni su u konačnici doveli do podjele Franačkog Carstva u Verdunu 843. na tri države – Istočnu Franačku, Zapadnu Franačku i Lotarovu državu.

Konjanički kip Karla Velikog

Statua visoka svega 24 cm, koja svojim stilom slijedi tradiciju rimskih konjaničkih kipova, svjedoči o dubokom utjecaju koji je na karolinšku renesansu imala umjetnost antike.

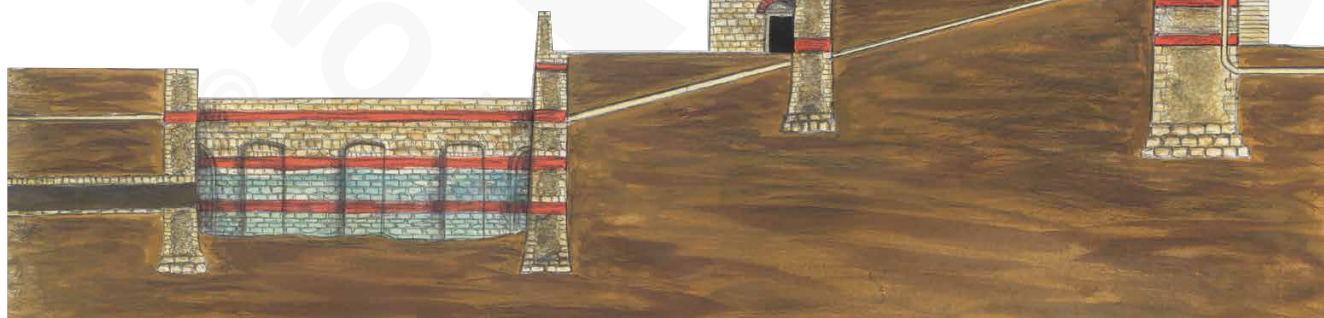
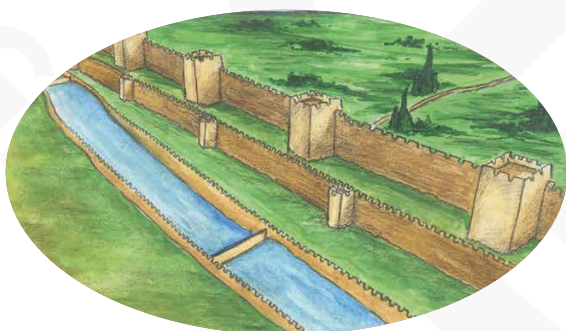

Bizant – carstvo na tri kontinenta

⬆ **Solid (zlatni novac)**
istočnorimskog cara Arkadija

⬇ **Carigradske zidine, ilustracija**
Radi obrane prijestolnice od barbarskih provala istočnorimski car Teodozije II. dao je oko grada podići trostruk, stubičasto građen bedem širine 5 m, a visine čak 10 m.

Za razliku od Zapadnog Rimskog Carstva, koje je propalo 476., Istočno Rimsko Carstvo sa središtem u Carigradu (Konstantinopolu) preživjelo je burno razdoblje Velike seobe naroda te se i dalje nesmetano razvijalo. Tomu je pridonijela snažna carska vlast, ali i veliki gospodarski potencijal, budući da su kroz Istočno Rimsko Carstvo, koje se prostiralo na tri kontinenta (Europa, Azija, Afrika), prolazili važni trgovački putovi koji su od Istoka vodili prema Zapadu. Zahvaljujući velikom priljevu novca od poreza istočnorimski car mogao je održavati snažnu vojsku, ali i potkupljivati barbarske vođe kako bi svoje napade usmjerili prema Zapadu.

Budući da se središte Carstva nalazilo na mjestu nekadašnje grčke kolonije Bizantion, za njega se uskoro počeo upotrebljavati naziv Bizantsko Carstvo (Bizant). Ono se tijekom ranobizantskog doba (4. – 7. stoljeće) razvijalo na rimskim tradicijama, pri čemu su se bizantski carevi smatrali nasljednicima rimskih careva, a stanovništvo se nazivalo Romejima (Rimljanima). Od 7. stoljeća rimske tradicije u Bizantu slabe, a dolazi do postupne helenizacije Bizanta, odnosno do prevladavanja grčkih elemenata. Tako se latinski jezik zamjenjuje grčkim te se stvaraju posebni oblici kulture, suprotni onima na Zapadu.

Ubrzo po stupanju na prijestolje bizantski je car Justinijan I. odlučio popisati i srediti sve dotadašnje pravne propise koji su se koristili, a koji su većinom nastali u rimsko doba. U tu je svrhu imenovao posebno povjerenstvo koje je sastavilo četiri velike pravne zbirke. Sve su one u 11. stoljeću dobile naziv Zbornik građanskog prava,

koji su im dali tadašnji tumači spomenutih pravnih propisa. To je istodobno značilo da je Justinijanov Zbornik s vremenom postao jedna od osnova europskih pravnih propisa koji će se koristiti u nadolazećim razdobljima.

Usponi i padovi Bizantskog Carstva

Prvi veći uspon Bizantsko Carstvo doživjelo je u doba cara Justinijana I. (526. – 565.), koji je poduzeo niz osvajачkih ratova s ciljem obnove Rimskog Carstva. Justinijanovna osvajanja započela su pokoravanjem Alanovandalskog Kraljevstva u sjevernoj Africi, a nastavila se uspješnim ratom protiv Ostrogota u Italiji i u jugoistočnoj Europi. Osim vojnih uspjeha Justinijanovu je vladavinu obilježio i gospodarski procvat koji je omogućio gradnju brojnih zgrada u Carigradu, od kojih se posebno ističe crkva sv. Sofije (Hagia Sofia).

Ubrzo nakon Justinijanove smrti Carstvo je izgubilo većinu posjeda na Apeninskom poluotoku, kojeg su zauzeli Langobardi. Istodobno su balkanski posjedi Carstva bili suočeni s provalama Avara i naseljavanjem Slavena, a veliki dio Male Azije na Istoku zauzeli su Perzijanci. U takvim okolnostima carsko je prijestolje preuzeo car Heraklije (610. – 641.), koji je uspio provesti opsežne reforme, stabilizirati vanjskopolitički položaj Carstva te se uspješno oduprijeti većini prijetnji.

Vrhunac svog uspona u ranom srednjem vijeku Bizantsko Carstvo doseglo je u vrijeme Bazilija I. (867. – 886.) i Bazilija II. (976. – 1025.), careva iz Makedonske dinastije. Zajednički neprijatelj obojici spomenutih vladara bila je moćna bugarska država koja se formirala na balkanskim posjedima Carstva. Ključnu pobjedu nad Bugarima Bazilije II. ostvario je 1014. kod planine Belasice u današnjoj Makedoniji, a u doba njegove vladavine Bizantsko je Carstvo imalo najveću teritorijalnu rasprostranjenost.

✓ Crkva sv. Mudrosti (Sofije) u Carigradu

Izgrađena u 6. stoljeću o nalogu cara Justinijana I., crkva je bila kvadratnog oblika, presvođena velikom središnjom kupolom. Unutrašnjost crkve krasio je niz vrijednih mozaika.

⬆ Justinijan s pratnjom, mozaik iz crkve San Vitale u Ravenni (Italija)

Justinijan je prikazan u sredini mozaika, a prepoznaje se po kruni na glavi koja je uokvirena crvenom aureolom.

Bizant u doba Justinijana

- U Justinijanovu doba Bizant je vodio dva velika rata – jedan protiv Ostrogota, a drugi protiv Alanovandala. Saznaj koja su se dva bizantska zapovjednika posebno istakla u tim ratovima.

Bizantski pisac Teodor Sinkel u svom djelu O nasrtaju bezbožnih Avara i Slavena izvješćuje o napadu Avara i Slavena na Carigrad 626. godine:

„(...) More pretvori u kopno razbojničkim plovilima, a zemlju prekri konjicom i pješastvom. Na jednog našeg vojnika dolazilo je po sto i više barbarskih, sve obučeni u oklope, sve zaštićeni kacigama i sa svakovrsnim ratnim spravama (...) Duž čitavog bedema i po svem moru razlijevalo se jako kričanje i vojna vriska, a vojne trube su svirale sa svih strana. On (kagan Bajan,) je udesio da se duž čitavog zida pokrenu u jedan mah bacačke sprave, da otpočne hitanje strijela i sve što je bilo pripremljeno za rat protiv grada. U zaljevu Kerat napunio je **monoksile** Slavenima i ostalim divljim plemenima koja je doveo (...) Ali bog i nebeska carica pokazade da su njegove nade u svakom pogledu neostvarive i jalove. Jer na svakom dijelu zida bila je tolika gomila mrtvaca i toliko je napad sasvim propao, da **barbari** kasnije nisu mogli ni pokupiti i spaliti poginule.“

Vizantijski izvori za istoriju naroda Jugoslavije, I, Posebna izdanja Vizantološkog instituta, knjiga III (Beograd, 1955.), 165 – 167.

- Koje rodove vojske koriste napadači na Carigrad?
- Izdvoji oružja i ratnu opremu kojima su opremljeni napadači.
- Pronađi značenje nepoznatih pojmova koji se pojavljuju u tekstu.

ZNANOST I TEHNOLOGIJA KROZ POVIJEST / Grčka vatra

Grčka vatra naziv je za zapaljivu smjesu koja se koristila u borbama od antike do srednjeg vijeka. Ova se smjesa pravila od sumpora, smole i kućine, a mogla je gorjeti i na vodi. Ispaljivala se iz posebnih brončanih cijevi ili se bacala u ćupovima, nanoseći pritom veliku štetu neprijateljskim vojnicima, brodovima ili utvrdama. Grčku vatru kao borbeno sredstvo u prvom redu vezemo uz bizantsku povijest, gdje je pomoću nje odbijeno nekoliko velikih napada na glavni bizantski grad Carigrad..

Kršćanstvo – temelj srednjovjekovne Europe

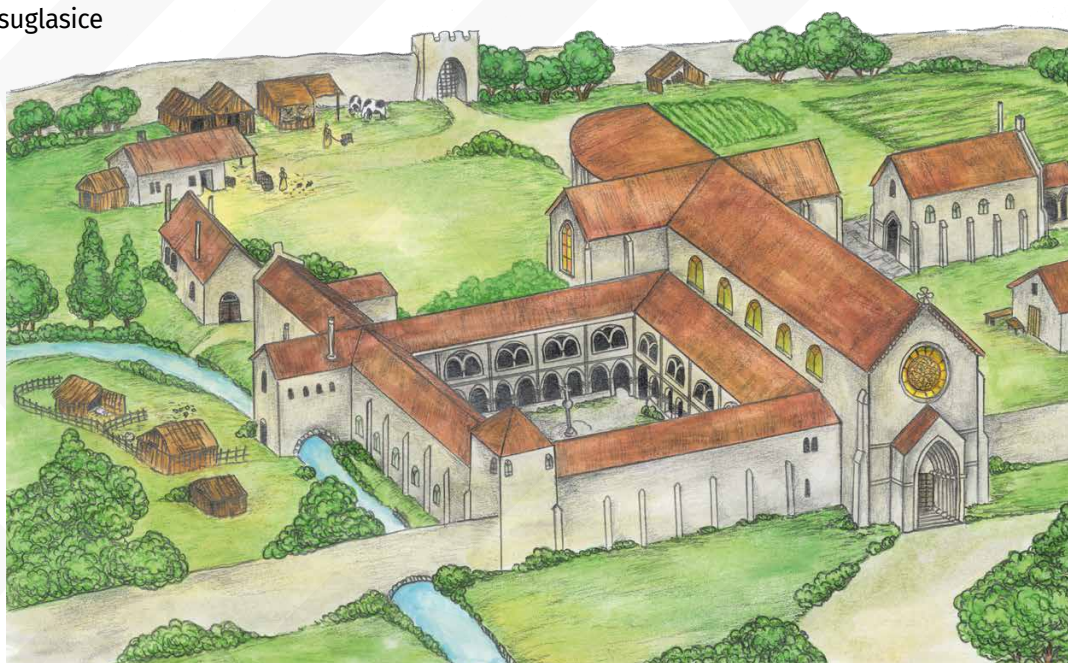
Nakon jačanja i širenja u rimsko doba, kršćanstvo je novi veliki polet dobilo u ranom srednjem vijeku. Vladari barbarskih država, koji su i sami prihvatili kršćanstvo, širili su Kristovu vjeru među pokorenim narodima, a Crkva im je zauzvrat pomagala u održavanju na vlasti. Kao najistaknutiji kršćanski propovjednici pokazali su se benediktinci, redovnici koje je u 6. st. na jugu Italije osnovao sv. Benedikt. Njihovi samostani bili su, osim toga, središta i rasadnici pismenosti, kulture i umjetnosti među barbarskim narodima.

Dobri odnosi s franačkim vladarima omogućili su uzdizanje pape i Crkve kao institucije. Poveljom iz 756. franački je vladar Pipin Mali na dijelu Apeninskog poluotoka uspostavio Papinsku Državu, čiji će se posjedi tijekom srednjeg vijeka povećavati, a Crkva će postati najveći zemljoposjednik srednjovjekovnog Zapada. Istovremeno je došlo i do nesuglasica između pape i carigradskog patrijarha, vrhovnog crkvenog poglavara u Bizantu, izazvanih političkim pitanjima i željom za primatom unutar Crkve. Te su nesuglasice

dovele do konačnog razlaza između pape i patrijarha 1054. kojega nazivamo Veliki crkveni raskol. Time je dotad jedinstveno kršćanstvo podijeljeno na zapadno kršćanstvo ili katoličanstvo na istočno kršćanstvo pravoslavlje.

▲ Pipin Mali, miniatura

► Srednjovjekovni samostan sastojao se od niza povezanih zgrada namijenjenih životu, molitvi i radu redovnika ili redovnica.

UMJETNOST I KULTURA

KROZ POVIJEST / Ikone

Ikonomama su se prvotno smatrale sve svete slike bez obzira na materijal i tehniku izrade. Protekom vremena ovaj je naziv počeo obilježavati isključivo svete slike slikane na drvenoj podlozi uljanim bojama ili temperom. U kršćanskoj umjetnosti ikone su prikazivale Krista, Bogorodicu i svetce. Prve ikone, nastale u 7. stoljeću u Bizantu, svoje su uzore imale u helenističkim portretima. Štovanje ikona u Bizantu se do 8. stoljeća toliko proširilo da je postalo pravi kult. Kada je bizantski car Leon III. 726. izdao propis protiv štovanja ikona, došlo je do razdoblja u kojem su se žestoko sukobljavali protivnici štovanja ikona (ikonoklasti) i zagovornici njihova štovanja (ikonoduli).

▲ Bogorodica iz Vladimira, bizantska ikona iz 11. stoljeća

Ovo vrijedno umjetničko djelo, bizantski rad iz 12. stoljeća, carigradski je **patrijarh** poslao kao poklon kijevskom velikom vojvodi Jurju Dugorukom. Ikoni, koja je kasnije završila u Vladimiru, a naposljetku u Moskvi, pridaju se čudotvorne moći.

Arapska karavana, minijatura iz 13. stoljeća

Svoj razvitak Arapi imaju zahvaliti i važnim trgovačkim putovima koji su prolazili kroz Arapski poluotok.

Muhamed i pojava islama

U drugoj polovini 6. stoljeća na Arapskom poluotoku započeo je uspon Arapa. Najveću zaslugu za to imao je Muhamed, trgovac iz Meke, kojemu se prema predaji u snu ukazao anđeo Gabrijel te mu prenio Božju objavu. Nadahnut tom objavom, Muhamed je počeo propovijedati islam – novu monoteističku religiju, koja se počela širiti među stočarskim arapskim stanovništvom. Islam je djelovao kao čimbenik ujedinjenja dotad razjedinjenih arapskih plemena, što je Muhamedu omogućilo formiranje arapske države. Po Muhamedovoj smrti na čelu arapske države nalazio se **kalif**, koji je uz političku vlast ujedno bio i vjerski poglavar. Takav oblik vladavine, poznat još iz država Starog Istoka, naziva se teokracija.

Europa susreće islam

Tijekom 7. i 8. stoljeća arapski se kalifat proširio na znatan dio prednje Azije i na sjevernu Afriku, promijenivši vjersku strukturu tih područja. To je imalo dalekosežne posljedice po kršćanstvo, koje je moralo ustuknuti pred nadirućim islamom. Istodobno, arapska osvajanja premjestila su središta političke i gospodarske moći europskog kontinenta s obala Sredozemlja u njegovu unutrašnjost. Arapski osvajači zauzeli su 711. – 714. najveći dio Pirenejskog poluotoka, ali će njihova daljnja osvajanja u Europi zaustaviti franački majordom Karlo Martel, koji ih je 732. pobijedio kod Poitiersa. Svojim boravkom na Pirenejskom poluotoku Arapi su ostavili veliki utjecaj na europsku kulturu, umjetnost i znanost. Posredstvom Arapa Europa se ponovno upoznala s izgubljenim i zaboravljenim djelima antičkih pisaca, s decimalnim sustavom kojega su Arapi preuzeli iz Indije, kao i s novim poljoprivrednim kulturama – šećernom trskom, narančom, marelicom, limunom. Danas uobičajene stvari, poput kompasa, papira ili baruta upravo su posredstvom Arapa stigle iz Kine u Europu.

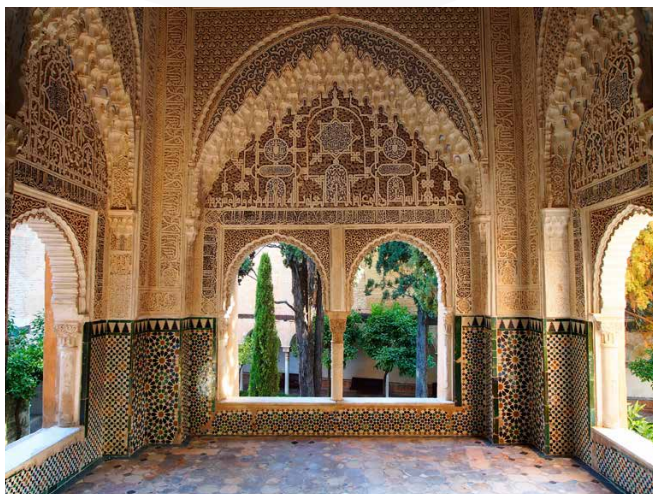
Arapska utvrda Alcazar u Cordobi (Španjolska)

Osim njezinih **fortifikacijskih** svojstava, ova je utvrda poznata i po svojoj bogatoj vrtnoj arhitekturi.

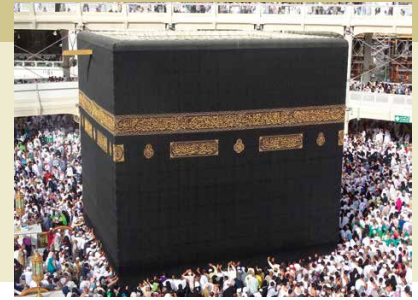
Soba s arabeskama u palači Alhambri u Granadi

Budući da islam zabranjuje prikaze ljudskih likova, jedan od osnovnih umjetničkih izraza arapske umjetnosti bile su **arabeske** – ukrasi na arhitekturi, ali i na raznim uporabnim predmetima u obliku biljnih i geometrijskih motiva.

Kaaba je muslimansko svetište koje se nalazi u dvorištu velike džamije u Meki. Ovo mjesto odredište je brojnih muslimanskih hodočasnika koji svake godine posjećuju Meku. Kaaba je izgrađena u obliku kocke visine 15 metara. U jedan dio Kaabe uzidan je crni kamen koji obilaze i dodiruju hodočasnici. U vrijeme hodočašća Kaaba je pokrivena posebnim crnim platnom (kivsa) na kojem su uvezeni citati iz Kurana. U vrijeme molitve svi muslimani okreću se prema Kaabi, prema kojoj su okrenute i sve džamije u svijetu.

⬆ Kaaba u Meki

NAPRAVIMO SAŽETAK

- Izradi vremensku crtu te na njoj označi razdoblja srednjeg vijeka.
- Usporedi rani srednji vijek s kasnim srednjim vijekom.
- Izdvoji dokaze za tvrdnju da su se germanska kraljevstva razvijala na tradicijama rimske države.
- Izradi vremensku crtu pa na njoj kronološki poredaj važne događaje iz franačke povijesti.
- Izdvoji dvije franačke dinastije i razdoblja njihovih vladavina.
- U čemu je značenje vladara Klodviga u franačkoj povijesti?
- Tko su majordomi? Objasni njihovu ulogu u franačkoj povijesti.
- Opiši uspon Karla Velikog. Kakvu titulu on uzima 800. godine prilikom krunjenja za cara? Objasni zašto.
- Opiši što se zbivalo s Franačkim Carstvom nakon smrti Karla Velikog.
- Navedi razloge zbog kojih se Istočno Rimsko Carstvo nastavilo razvijati nakon Velike seobe naroda. Razvrstaj ih na političke, gospodarske i vojne te ih prikaži u preglednoj usporednoj tablici.
- Izradi vremensku crtu te na njoj predstavi važne događaje iz bizantske povijesti. Označi i razdoblje prevlasti rimskih tradicija te razdoblje helenizacije Bizanta. Posebno obilježi razdoblja uspona Bizantskog Carstva i razdoblja opadanja njegove moći.
- Izdvoji bizantske neprijatelje. Za svakog od njih navedi kojem je dijelu Bizantskog Carstva prijetio, razdoblje u kojem se to događalo i ishod sukoba.
- Objasni uzroke i posljedice Velikog crkvenog raskola.
- Tko je zaslužan za početak uspona Arapa?
- Objasni kako je islam utjecao na povijest Arapa.
- Koja su obilježja kalifove vlasti?
- Objasni kako su Arapi utjecali na europski kontinent. Navedi primjere za to.

- Podijelite se u skupine, istražite i predstavite najpoznatija djela graditeljstva koja su u srednjem vijeku nastala na području Bizanta, Franačke i arapske države. U vaše istraživanje svakako uključite crkvu sv. Sofije u Carigradu, crkvu San Vitale u Ravenni, dvorsku kapelu Karla Velikog u Aachenu, palaču Alhambra u Granadi, ali i neku od poznatih arapskih džamija te izgled i organizaciju nekog od benediktinskih samostana. Osmislite što kreativniji način prezentiranja vaših uradaka.

MALI I VELIKI PROJEKTI

3.

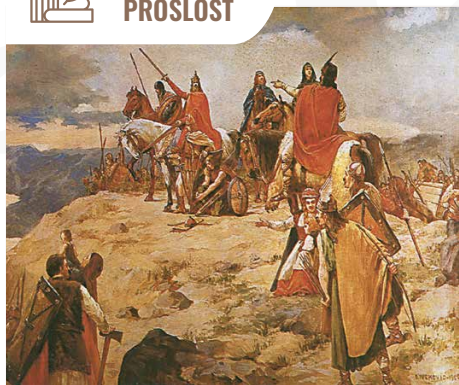
DOLAZAK HRVATA I NJIHOVO POKRŠTAVANJE

PRISJETIMO SE!

- Do 1. stoljeća prije Krista hrvatske krajeve zauzimaju Rimljani.
- Rimljani su na prostoru Hrvatske osnovali dvije provincije – Dalmaciju i Panoniju.
- Nakon propasti Zapadnog Rimskog Carstva hrvatskim krajevima vladaju Ostrogoti, a potom Bizantsko Carstvo.

ČITAMO
PROŠLOST

Oton Iveković:

Dolazak Hrvata na Jadran

Slika spada u krug hrvatskog historijskog slikarstva, koje je teme pronalazilo u važnim i junačkim događajima iz hrvatske prošlosti.

Kada i odakle dolaze Hrvati?

Nedostatak povijesnih vrela velik je problem u istraživanju najstarije hrvatske prošlosti. O doseljenu Hrvata konkretne podatke donosi jedino bizantski car Konstantin VII. Porfirogenet, koji je živio u 10. stoljeću. Prema njegovim navodima Hrvati su se doselili u Dalmaciju u vrijeme bizantskog cara Heraklija (610. – 641.), koji je pozvao Hrvate da mu pomognu protjerati Avare iz Dalmacije. Prije doseljenja u Dalmaciju Hrvati su, kako saznajemo iz Konstantinovih zapisa, živjeli u Bijeloj Hrvatskoj, koju se obično smješta u južnu Poljsku, u okolicu grada Krakova. Unatoč određenim osporavanjima Porfirogenetove su vijesti bile prihvaćene kao vjerodostojne u skladu s čim se i doseljenje Hrvata datiralo u 7. stoljeće. Nasuprot tomu neki povjesničari u novije vrijeme datiraju taj događaj na sam kraj 8. stoljeća dovodeći ga u vezu s franačkim vladarem Karlom Velikim (768. – 814.), koji je obranu jugoistočne granice Carstva nastojao ojačati doseljavanjem savezničkih snaga. Činjenica da se tek od tog doba temeljem materijalnih i pisanih izvora može ustvrditi prisutnost Hrvata na ovom području jedan je od argumenata na koji se pozivaju zagovornici navedene teorije.

U svom djelu O upravljanju carstvom bizantski car Konstantin VII. Porfirogenet (945. – 959.) ovako je pisao o doseljenu Hrvata:

- Hrvati su pako stanovali u ono vrijeme tamo od Bagibareje (Bavarske), gdje su sada Bijelohrvati. Jedan njihov rod, naime petero braće, Klukas, Lobelos, Kosences, Muhlo i Hrobatos, i dvije sestre Tuga i Buga, odijelivši se od njih skupa sa narodom svojim, dođoše u Dalmaciju i nađoše ondje Avare, koji držaše tu zemlju. I neko vrijeme ratujući jedni s drugima, nadjačaju Hrvati i jedne od Avara pokolju, a ostale prisile, da im se pokore. Od toga doba ovladaše tom zemljom Hrvati. (...)
- Po naređenju dakle cara Heraklija ovi Hrvati, pograbilivši oružje i potjeravši odanle Avare, nastane se po odredbi cara Heraklija u toj zemlju Avara, u kojoj sada stanuju.

Konstantin Porfirogenet, O upravljanju carstvom (Zagreb: Dom i svijet, 2003.), 75-76, 81.

- Kako je doseljenje Hrvata opisao bizantski car Konstantin VII. Porfirogenet?
- Koji su dio Hrvatske naselili Hrvati?
- Koji dio ovog povijesnog teksta upućuje na vrijeme doseljenja Hrvata?

Od plemenskih zajednica do kneževina

Početak 9. st., u vrijeme širenja franačke vlasti na jugoistoku Europe, franačko su vrhovništvo priznali i Hrvati. Taj je događaj bio od presudnog značenja za njihov daljnji razvoj s obzirom na to da su pod izravnim franačkim utjecajem pokrenuti važni društveni procesi. Jedan od njih bila je centralizacija vlasti, što će dovesti do okupljanja manjih plemenskih zajednica u veće teritorijalne cjeline. O tome najbolje svjedoči primjer kneza Borne koji je uz franačku potporu od kneza Gačana, odnosno od plemenskog poglavara, postao knez Dalmacije i Liburnije. Područje kojim je on upravljao obično nazivamo Kneževina Hrvatska, a njezino se središte nalazilo u Dalmaciji te je prema sjeveru dosegala porječje Kupe. Istodobno je u izvorima zabilježeno i postojanje Donje Panonije – kneževine koja je obuhvaćala prostor savsko-dravskog međurječja, a kojom je vladao Bornin suvremenik knez Ljudevit. Pored dviju spomenutih **kneževina** povijesna vrela bilježe i postojanje Paganije ili Neretvanske kneževine, čije je područje obuhvaćalo prostor između Cetine i Neretve te otoke Brač, Hvar i Korčulu.

 Crkva sv. Martina u Pridrazi kod Zadra

Ova je crkva primjer kontinuiranog korištenja od 6. stoljeća do današnjih dana, što znači da je preživjela burno razdoblje doseljavanja Hrvata na prostore Dalmacije.

TUMAČIMO
ZEMLJOVID

Prve hrvatske kneževine

- Izdvoji rijeke koje su činile pogranična područja triju hrvatskih kneževina. Prema kojim su područjima te rijeke bile pogranične? Izradi grafički organizator (shematski prikaz) u kojem ćeš to predstaviti.

središta Ljudevitove i Bornine vlasti

bizantska Dalmacija

pravci franačkih pohoda protiv Ljudevita

Ranokarolinške ostruge iz Biskupije kod Knina, Muzej hrvatskih arheoloških spomenika

Ostruge, kao dio konjaničke opreme, u srednjovjekovnu su Hrvatsku ponajviše stizale kao uvoz iz Franačke. Prikazane ostruge iz Biskupije spadaju u red najreprezentativnijih ostruga pronađenih na prostoru ranosrednjovjekovne hrvatske države.

Hrvatske kneževine između Franačke i Bizanta

Spomenute hrvatske kneževine bile su smještene između dviju ranosrednjovjekovnih sila – Franačke na zapadu i Bizanta na istoku. Početkom 9. st. njihovi su se suprotstavljeni interesi sudarili upravo na hrvatskim područjima, odnosno na Jadranu koji je bio poprište franačko-bizantskog rata. Uz promjenjive uspjehe dviju strana rat je naposljetku okončan sklapanjem Mira u Aachenu 812. U skladu s odredbama mirovnog ugovora dalmatinski gradovi i otoci pripali su Bizantu te su tvorili Bizantsku Dalmaciju, čije se središte nalazilo u Zadru. Ostali hrvatski prostori spomenutim su mirovnim ugovorom ostali pod franačkom vlašću. Pronađeni materijalni ostatci, posebno nalazi oružja i vojne opreme, svjedoče o velikom franačkom utjecaju na razvoj i oblikovanje hrvatskog srednjovjekovnog društva.

ZNAMENITE OSOBE

KROZ POVIJEST

Knez **Ljudevit** (? – 823.) Početkom 9. stoljeća kneževinom Donjom Panonijom zavladao je knez Ljudevit. Taj je vladar u prvom redu poznat po ustanku koji je 818. podigao protiv franačke vlasti. Jedan od glavnih razloga zbog kojih se Ljudevit odlučio za ustanak bio je pokušaj Franaka da nasilno uvedu feudalno uređenje u područja hrvatskih kneževina. Hrvatski knez Borna, ovisan o franačkoj pomoći zbog neriješenog pitanja granica s bizantskim dalmatinskim gradovima, nije se dao uvući u ustanak. Zbog toga je Ljudevit napao Bornu te ga porazio u Bitki kod rijeke Kupe, ali je Bornina vojska uskoro odgovorila i prisilila Ljudevita na povlačenje. S druge strane franački pokušaji gušenja ustanka ostajali su bezuspješni sve do 822., kada je Ljudevit, vidjevši da više neće moći izdržati njihove napade, pobjegao na jug Borninu ujaku Ljudemislju, koji ga je uskoro dao ubiti.

 Josip Franjo Mücke: Ljudevit Posavski sklapa savez s Karantancima

ČITAMO PROŠLOST

Anali Franačkog kraljevstva govore o jednom događaju iz 819. godine:

A dalmatinski knez Borna sukobi se kod rijeke Kupe s Ljudevitom, koji je išao na nj s velikom vojskom. U prvom sukobu napuste Bornu Gačani, ali se on ipak spasi, jer ga je obranila i zaštitila njegova tjelesna straža. U tom boju pogine Dragomuž, Ljudevitozov tast, koji je u početku odmetništva bio napustio svoga zeta i pristao uz Bornu. Kad su se Gačani vratili kući, Borna ih ponovo pokori. Našavši zgodnu priliku, Ljudevit u mjesecu prosincu provali s vojskom u Dalmaciju i stade je pustošiti ognjem i mačem. Kad je Borna vidio, da mu nikako nije dorastao, zatvori sve svoje u utvrde pa je s izabranom četom navaljivao sad s leđa, sad s boka te je i danju i noću zadavao jade Ljudevitozovim četama, gdje god je mogao i nije mu dao da se nekažnjeno kreće po njegovoj pokrajini. Naposljetku, pošto mu je nanio teške gubitke, ubio naime 3000 vojnika njegove vojske, oteo mu 300 ili više konja i usto mu razgrabio prtljagu i raznovrsni plijen, prisili ga da se povuče iz njegove zemlje. O tim događajima dade izvijestiti cara preko svojih poslanika.

Nada Klaić, Izvori za hrvatsku povijest do 1526. godine (Zagreb: Školska knjiga 1972.) 3-17.

- Koji je događaj opisan u ovom povijesnom tekstu?
- Koje se osobe spominju u tekstu? Objasni tko su one.
- Opiši tijek događaja. Izdvoji njegove prekretnice.
- Promisli kojem je caru Borna poslao izvješće na kraju ovog događaja. Što na temelju toga možemo zaključiti?

Mletačko-hrvatski sukobi na Jadranu

Tijekom 830-ih godina novim je hrvatskim vladarom postao knez Mislav, koji rodbinski nije bio povezan s Bornom i njegovom obitelji. U to je vrijeme na sjeveru Jadrana sve više jačala Venecija, čiji su brodovi duž istočne jadranske obale održavali trgovinu s Istokom. Mletački su trgovci pritom bili izloženi gusarskim prepadima Hrvata, koji su im nanosili znatne štete. Kao odgovor na spomenute napade mletački su duždevi poduzimali vojne ekspedicije nastojeći suzbiti gusarske aktivnosti Hrvata. Prvi spomen kneza Mislava u povijesnim vrelima datira iz 839., a povezan je upravo s jednom takvom mletačkom ekspedicijom. Tada je hrvatski knez sklopio mir s mletačkim duždem Petrom Tradonikom, koji se potom zaputio i do neretvanskih otoka, gdje je s tamošnjim knezom također zaključio mir. Unatoč spomenutim dogovorima o miru nastavili su se sukobi Hrvata i Mlečana, a posebno su intenzivni postali u drugoj polovini 9. stoljeća, kada je u bitki kod Makarske 887. poginuo i budući mletački **dužd**.

 Replika hrvatske kondure u ninskoj luci
Rađena je na temelju rekonstrukcije ostataka iz ninske luke koji su pronađeni 1966. Način gradnje broda od drvenih oplata, spojenih drvenim i željeznim čavlima, u hrvatskom se priobalju zadržao sve do danas.

 TUMAČIMO
ZEMLJOVID

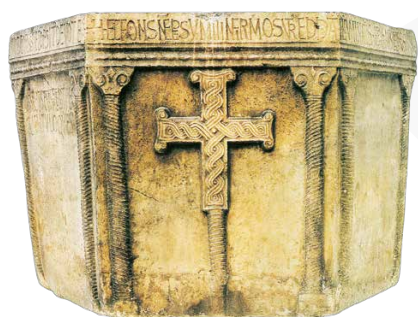
Hrvatsko-mletački sukobi

- Na zemljovidu je istaknuta jedna bitka. Istraži uzroke, ishod i posljedice te bitke.
- Opiši koja su područja na hrvatskoj obali bila pod vlašću Bizanta.
- Na zemljovidu su prikazane i tri slavenske kneževine, susjedne hrvatskim kneževinama. O kojim je kneževinama riječ?

bizantska Dalmacija
smjer mletačkih pohoda
smjer Domagojeva pohoda
dvorovi hrvatskih vladara

Hrvati prihvaćaju kršćanstvo

Malobrojni pisani i materijalni izvori svjedoče o tome da su Hrvati u novu domovinu došli kao pogani (nepokršteni). Širenje kršćanstva među Hrvatima (kristijanizacija) teklo je sporo i trajalo je nekoliko stoljeća. Prvi susret s kršćanstvom Hrvati su ostvarili u kontaktima s preostacima starosjedilačkog stanovništva, koje je živjelo u blizini njihovih naselja. Poticaj širenju kršćanstva među Hrvate istodobno je dolazio i iz dalmatinskih gradova, u koje su Hrvati sve češće odlazili. Unatoč tomu intenzitet širenja kršćanstva među Hrvatima bio je tek neznatan, sve do njihova dolaska pod franačku vlast na početku 9. stoljeća. Naime, kako su Franci nastojali da svi pokoreni, a nepokršteni narodi prihvate kršćanstvo, tako su započeli i s kristijanizacijom Hrvata. Taj su proces provodili franački misionari upućivani u Hrvatsku, o čemu nam svjedoče natpisi na kamenu s njihovim imenima, ali i liturgijski predmeti koje su oni donijeli. Najpoznatiji od takvih predmeta bila je kadionica pronađena u Staroj Vrljici kod izvora rijeke Cetine. Jedno od središta misionarske djelatnosti u Hrvatskoj postao je grad Nin. U njemu je na početku 9. stoljeća nastala i Višeslavova krstionica, a sredinom 9. st. u Ninu je utemeljena i prva biskupija na području pod vlašću hrvatskih vladara.

Višeslavova krstionica

UMJETNOST I KULTURA

KROZ POVIJEST / Višeslavova krstionica

Uz grad Nin vezana je znamenita kamena krstionica koju je „u vrijeme kneza Višeslava” dao izraditi svećenik Ivan. Višeslavova krstionica najpoznatiji je spomenik koji svjedoči o pokršćavanju Hrvata. Dimenzije i oblik krstionice upućuju na to da je služila za pokršćavanje odraslih osoba. Iako pojedini znanstvenici dovode u pitanje njezinu općeprihvaćenu dataciju na početak 9. stoljeća te odbacuju Nin kao mjesto njezina podrijetla, analiza natpisa krstionice ipak upućuje na početak 9. stoljeća kao vrijeme njezina nastanka. Osim toga rezultati najnovijih arheoloških istraživanja potvrđuju Nin kao mjesto podrijetla krstionice.

NAPRAVIMO SAŽETAK

- Izradi grafički organizator te predstavi tri hrvatske kneževine, njihov teritorij i središta.
- Tko nas izvještuje o doseljenu Hrvata? Što saznamo iz njegova izvješća?
- Objasni kako je tekao proces osnivanja hrvatskih kneževina.
- Između kojih su se dviju velikih sila nalazile hrvatske kneževine?
- Protumači odredbe Mira u Aachenu vezane uz područja današnje Hrvatske.
- Objasni uzroke Ljudevitova ustanka. Kakav je njegov konačan ishod?
- Objasni zbog čega je dolazilo do hrvatsko-mletačkih sukoba.
- Kako je franačka vlast utjecala na širenje kršćanstva među Hrvatima?
- Navedi jedan predmet i jedan kameni spomenik koji svjedoče o pokršćavanju Hrvata.

- O podrijetlu Hrvata postoji više od pedeset različitih teorija, ali sve ih možemo podijeliti u tri osnovne: slavensku, gotsku i iransko-kavasku teoriju. Pronađi podatke o svakoj od spomenutih teorija te o njima izradi umnu mapu i predstavi je uz argumente ostalima u razrednom odjelu.